

ทวิลักษณ์ พลาซม

ทฤษฎีจุดยืนสตรีนิยม: ข้อถกเถียง เชิงญาณวิทยาในการสร้างความรู้ที่มาจาก ประสบการณ์ผู้หญิง*

บทคัดย่อ บทความนี้มุ่งนำเสนอข้อถกเถียงในเชิงญาณวิทยาสตรีนิยม (Feminist Epistemology) ที่ให้ความสำคัญกับการนำ “ชีวิตและประสบการณ์ผู้หญิง” มาสร้างเป็นความรู้ ซึ่งในกระบวนการสร้างความรู้ นั้น เป็นทั้งกระบวนการสร้างและวิพากษ์เปิดโปงการกดทับความรู้กระแสหลักในแบบ ‘ผู้ชาย’ ต่อความรู้แบบ ‘ผู้หญิง’ ไปพร้อม ๆ กัน การถกเถียงในเชิงญาณวิทยาเป็นการเปิดพื้นที่ให้เกิดการวิพากษ์กระบวนการสร้างความรู้กระแสหลัก และความพยายามที่จะสร้างความรู้ในแนวสตรีนิยมขึ้นมา นั่นคือ “ทฤษฎีจุดยืนสตรีนิยม” ซึ่งได้พัฒนามาจากการหยิบยืมแนวคิดทฤษฎีของมาร์กซิสต์ในความสัมพันธ์ระหว่างนายกับทาสมาใช้ ที่มองว่าตำแหน่งแห่งที่ทางสังคมมีผลต่อการสร้างความรู้ที่แตกต่างกัน และนำไปสู่การยืนยันถึง “ความเป็นเพศ” มีส่วนที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับกระบวนการสร้างความรู้ การยืนยัน “ความเป็นเพศ” ในการสร้างความรู้สร้างจุดแข็งให้กับทฤษฎีจุดยืนสตรีนิยม แต่ขณะเดียวกันก็ถูกวิพากษ์จากแนวคิดหลังสมัยใหม่ว่า ได้สร้างข้อขัดแย้งให้เกิดขึ้นในกระบวนการสร้างความรู้ เพื่อหลีกเลี่ยงปัญหาที่สตรีนิยมได้หันมาหาจุดกึ่งกลางที่จะทำให้สตรีนิยมไม่ละทิ้งจุดยืนทางการเมืองของตัวเองและความถูกต้องชอบธรรมทางทฤษฎี โดยให้ความสำคัญกับประสบการณ์ในฐานะที่เป็นตำแหน่งแห่งที่เริ่มแรก ที่จะนำไปสู่การวิพากษ์เปิดโปงกระบวนการสร้างความรู้กระแสหลักมากกว่าที่จะมองประสบการณ์อย่างหยุดนิ่งและแข็งที่ตายตัว

* บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์ของผู้เขียน ชื่อ “งานเขียนของผู้หญิงโลกที่สามกับการตั้งคำถามญาณวิทยาสตรีนิยม” ได้รับการสนับสนุนทุนวิทยานิพนธ์ ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2549 ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน) และทุนสนับสนุนการวิจัยประจำปี 2549 มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ทั้งนี้ ผู้เขียนขอขอบคุณแหล่งทุนทั้งสองแห่งไว้ ณ ที่นี้ด้วย

บทนำ

การยืนยันถึงตำแหน่งแห่งที่ของการสร้างความรู้ในแนวคิดสตรีนิยม ไม่ได้มีนัยยะการปฏิเสธการ “พูดแทน” เสียงและประสบการณ์ผู้หญิงจากคนอื่นเท่านั้น แต่มีนัยยะของการยืนยันถึง “ความเป็นเพศ” ที่แตกต่างกันไปสู่การสร้างความรู้ที่แตกต่างด้วย¹ ซึ่งจากจุดยืนเช่นนี้ ทำให้สตรีนิยมพัฒนาแนวคิดและตั้งคำถามต่อญาณวิทยาในการสร้างความรู้แบบกระแสหลัก ที่มีรากฐานแนวคิดแบบปฏิฐานนิยมที่ปฏิเสธว่า “ตัวตน” ของผู้รู้ไม่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับความรู้ที่เขาสร้างขึ้น ทฤษฎีจุดยืนสตรีนิยมจึงถือกำเนิดขึ้นมาเพื่อเติมเต็มภาพร่างของกระบวนการสร้างความรู้ของผู้หญิงที่มีจุดเริ่มต้นจากประสบการณ์ของผู้หญิงในการนำมาเป็นวัตถุดิบของการสร้างความรู้ และนำไปสู่การสร้าง ‘เครื่องมือ’ ที่เป็นลักษณะจำเพาะของแนวคิดสตรีนิยม โดยให้ความสำคัญกับความสัมพันธ์ระหว่างตำแหน่งแห่งที่และตัวตนของผู้รู้และความรู้ที่เขาสร้างขึ้น อันสามารถนำไปสู่การศึกษาด้านสังคมศาสตร์ที่ให้ความสำคัญกับตัวตนและความรู้ที่ถูกกลบเกลาย รวมถึงบริบททางประวัติศาสตร์ สังคม วัฒนธรรม การเมืองที่มีส่วนในการกำหนดสร้างความรู้ในสังคม และที่สำคัญก็คือการสร้างความรู้ด้วยมุมมองเช่นนี้นำไปสู่การวิพากษ์ความรู้ที่ผ่านมาในสังคมไปพร้อม ๆ กันด้วย

จุดเริ่มของการสร้างความรู้: สตรีนิยม ‘ถาม’ และ ‘วิพากษ์’ การสร้างความรู้กระแสหลัก

ในกระบวนการสร้างความรู้ที่ผ่านมามีข้อจำกัดต่อหนทางการสร้างความรู้แบบสตรีนิยมที่ให้ความสำคัญกับเสียงและประสบการณ์ของผู้หญิง ทำให้เกิดข้อถกเถียงถึงลักษณะที่เหมาะสมต่อกระบวนการสร้างความรู้ในแนวคิดสตรีนิยมและตั้งคำถามว่า “หนทางที่เหมาะสมต่อการสร้างความรู้ในแนวคิดสตรีนิยมคืออะไร” ข้อจำกัดที่วุ่นวายนี้เกิดขึ้นมาจากกระบวนการที่อยู่นิ่งหลังการผลิตความรู้ที่ละเลย ‘เสียง’ และ ‘ประสบการณ์ผู้หญิง’ ภายใต้อะภินิหารที่แบบปฏิฐานนิยม (positivism) อันเป็นกระบวนการหลักที่ได้ครอบงำกระบวนการสร้างความรู้ทางสังคมศาสตร์มาโดยตลอด ซึ่งมองว่าลักษณะความรู้ที่ถูกต้องชอบธรรมต้องมีความเป็นวัตถุวิสัย (Objectivity) เป็นสากล สามารถตรวจสอบพิสูจน์ได้เป็นความจริงที่อยู่รอบตัวเรา รอการค้นพบ เพียงการใช้เครื่องมือที่ถูกต้องแม่นยำปราศจากอคติปนเปื้อนของผู้ศึกษา และที่สำคัญคือผู้ศึกษากับสิ่งที่ถูกศึกษาต่างเป็นอิสระต่อกัน ดังนั้นในการผลิตความรู้ภายใต้กระบวนการที่เช่นนี้ ตัวตนของผู้รู้ (subject knowing) จึงไม่มีความเกี่ยวข้องกับความรู้ที่เขาได้สร้างขึ้นแต่อย่างใด ในแง่นี้ ทำให้ลอเรน โค้ด (Lorraine Code) นักปรัชญาชาวแคนาดามองว่าความรู้ที่มาจากกระบวนการที่เช่นนี้สามารถถูกแทนที่ด้วยข้อเสนอ (proposition) ‘S knows that p’ ซึ่งแทนลักษณะโดยทั่วไปที่เราเข้าใจความรู้เหมือนกับการแทน (ความเข้าใจ) ที่ว่า “ปีเตอร์รู้ว่าประตูเปิด” หรือ “จอห์นรู้ว่าหนังสือเป็นสีแดง” แต่มันไม่ได้ใส่ใจว่าปีเตอร์และจอห์นคือใคร ข้อเสนอของ ‘S know that p’ จึงเป็นแบบแผนสำหรับความรู้โดยทั่วไป (Paradigms for Knowledge in General) ที่เป็นการสถาปนาความสัมพันธ์ที่มีความสอดคล้องลงรอย (correspondence) และต่อ-

1 Kathleen Lennon and Margaret Whitford (eds.), *Knowing the Difference: Feminist Perspective in Epistemology* (London: Routledge, 1994).

เนื่อง (coherence) ภายในระบบของความจริงที่ถูกรู้ซึ่งไม่บ่งบอกตัวตนของผู้รู้และเป็นการอ้างความรู้ อย่างง่าย ๆ ไม่ซับซ้อน (simple) (ตัวอย่าง จอห์นรู้ว่าหนังสือสีแดง) ที่โดยปกติทั่วไปแล้วใครที่รู้และ คำนึงกับภาษาและความหมายที่ใช้ในการสื่อสารก็สามารถเข้าใจแบบแผนการรับรู้นี้ได้ ดังนั้นเราจึงไม่ สนใจหรือละเลยที่จะถามว่า จอห์นคือใคร มีรูปร่างหน้าตาแบบไหน และเกี่ยวข้องกับอะไรต่อการมองเห็น หนังสือเป็นสีแดงไม่ใช่สีอื่น ซึ่งในแง่ของผู้ที่ผลิตความรู้ภายใต้กระบวนการที่คนเช่นนี้จะ เป็นอิสระไม่ ขึ้นตรงต่อใครหรือคุณค่าอันใด (Self-Sufficient) ในการได้มาซึ่งความรู้² และยังเชื่อว่า การได้มาซึ่ง ความรู้เป็นกระบวนการที่บริสุทธิ์โดยผ่านการครุ่นคิดด้วยตรรกะที่มีเหตุผลของผู้รู้ มากกว่าจะมองถึง ตัวตนของผู้รู้กับความรู้ที่เขาสร้างขึ้นนั้นมีความเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์กันอย่างไร

สตรีนิยมนได้โต้ตอบการครอบงำของกระบวนการที่ศรัทธาปฏิบัติฐานนิยมในกระบวนการสร้างความรู้เช่นนี้ โดยมองว่าในรากฐานความคิดในการผลิตความรู้ที่เกิดขึ้น ผู้ที่กุมอำนาจในการสร้างความรู้มาโดยตลอด คือผู้ชาย (ผิวขาว ชนชั้นกลาง ตะวันตก) ซึ่งมาจากวิถีคิดแบบผู้ชายและเพื่อผู้ชาย แต่มาในนามของ “ความเป็นสากล” และ “ตัวตนที่ทรงภูมิปัญญา” ที่เชื่อมั่นในความเป็นสากลของความรู้ที่วางอยู่บน รากฐานความเป็นทวิลักษณ์ ได้แก่ ความเป็นเหตุผล/อารมณ์ความรู้สึก (Reason and Rationality Versus Emotion) จิตใจ/ร่างกาย (Mind versus Body) ผู้กระทำ/ผู้ถูกกระทำ (Subject versus Object) ทฤษฎี/ปฏิบัติ (Theory versus Practice) ซึ่งสตรีนิยมนไม่เพียงแต่ชี้ให้เห็นถึงการแบ่งเป็นขั้ว ตรงข้ามระหว่างความเป็นชาย/ความเป็นหญิง (male/female) ที่เกิดขึ้นเท่านั้น แต่ยังเปิดโปงให้เห็น ถึงการลดคุณค่าให้ขั้วหนึ่งขั้วใดต่อยกขั้วหนึ่งเสมอ³ ทำให้ผู้หญิงและคุณลักษณะที่เกี่ยวข้องกับ ความเป็นหญิงถูกผลักไสให้ไปอยู่ตรงชายขอบของการสร้างความรู้ ผู้หญิงจึงเป็นเพียงผู้มองดู (ob- server) เป็นตัวเสริม (add) และเป็นผู้ถูกศึกษา (object) ในกระบวนการสร้างความรู้เท่านั้น ไม่ได้ อยู่ในฐานะของผู้สร้างความรู้หรือองค์ประธาน (subject) ของความรู้ที่ถูกผลิตขึ้นมาแต่อย่างใด ดังนั้น กระบวนการที่ศรัทธาในการผลิตความรู้ที่เกิดขึ้นนี้ (ไม่ว่าจะตั้งใจหรือไม่ได้ตั้งใจก็ตาม) ได้กีดกันความเป็น ไปได้ในกรณีที่ผู้หญิงสามารถเป็น “ผู้รู้” หรือ ผู้กระทำทางความรู้ (Agent of Knowledge) ภายใต้ แนวคิดของ “ความเป็นเหตุผลและวัตถุวิสัย” (objectivity) ที่กีดกันประสบการณ์ความเป็นหญิง ในกระบวนการสร้างความรู้มาโดยตลอด ดังนั้น กระบวนการสร้างความรู้ที่เกิดขึ้นจึงไม่มีความเป็น กลาง แต่เป็นผลมาจากตำแหน่งแห่งที่ทางสังคมและสะท้อนมุมมองทางเพศสภาพของผู้ผลิตความรู้⁴ ทำให้การผลิตความรู้ที่ผ่านมาเป็นเพียงการสะท้อนมุมมองและประสบการณ์ของผู้ชาย มีเพียงผู้ชาย เท่านั้นที่สามารถเป็น ‘องค์ประธาน’ ของความรู้ และสามารถ ‘พูดแทน’ คนอื่นได้ โดยอวดอ้างความ เป็นสากลของความรู้ในการเป็นรากฐานความชอบธรรม ดังความเห็นของแคทเธอริน แมคคินนอน (Catharine MacKinnon) ที่ได้วิพากษ์โดยอ้างอิงจูดีย์สตรีนิยมนทางญาณวิทยาแบบผู้ชาย (Male Episte-

2 Lorraine Code, *What Can She Know?* (Ithaca, New York: Cornell University Press, 1991), p. 6.

3 Mary Maynard, “Method, Practice and Epistemology: The Debate about Feminism and Research,” in *Researching Women’s Lives from a Feminist Perspective*, edited by Mary Maynard and June Purvis (London: Taylor & Francis, 1994), p. 18.

4 Ann E. Cudd and Robin O. Andreasen, *Feminist Theory: A Philosophical Anthology* (Malden, MA: Blackwell, 2005), p. 173.

mological Stance) ว่าอำนาจของผู้ชายสร้างโลกจากมุมมองของพวกเขาซึ่งได้กลายเป็นความจริงที่ถูกพรรณนา ถึงแม้ความเป็นวัตถุวิสัยและการแสวงหาความรู้ทางวิทยาศาสตร์จะถูกนำเสนออย่างเป็นกลางแต่มันเต็มไปด้วยอคติทางเพศที่แฝงอยู่ ซึ่งสตรีนิยมไม่เพียงท้าทายอคติดังกล่าวนี้ที่แฝงอยู่ภายใต้การอ้างความเป็นสากล แต่ได้วิพากษ์ความเป็นสากลของผู้ชายด้วย⁵ ดังนั้นสตรีนิยมจึงได้วิพากษ์และพยายามตอบโต้แนวคิดกระแสหลักที่ถูกครอบงำด้วยกระบวนทัศน์แบบปฏิฐานนิยมหรือที่สตรีนิยมมองว่าเป็นกระบวนทัศน์แบบ ‘ผู้ชาย’ ที่เกิดขึ้นนี้ โดยใช้ประสบการณ์ผู้หญิงเป็นเครื่องมือในการวิพากษ์ เพื่อโต้แย้งความผิดพลาด บิดเบี่ยง ไม่พอเพียงของการสร้างความรู้แบบผู้ชาย ประสบการณ์ผู้หญิงจึงเป็นพื้นฐานที่สำคัญของแนวคิดสตรีนิยม และเป็นศูนย์กลางของการเมืองสตรีนิยม (Feminist Politics) ดังสโลแกนที่เป็นสัญลักษณ์การต่อสู้ทางการเมืองของสตรีนิยมที่ว่า “The personal is the political” ซึ่งสะท้อนให้เห็นความสำคัญของเรื่องส่วนตัวและประสบการณ์ชีวิตผู้หญิงในฐานะของการเป็นจุดเริ่มต้นในการต่อสู้ทางการเมืองและการสร้างความรู้ของผู้หญิง และก่อให้เกิดแนวทางใหม่ ทฤษฎีใหม่ ความเป็นไปได้ของการต่อต้าน และการปฏิเสธการอ้างความรู้ที่ถูกประเมินโดยเหตุผลและความเป็นวัตถุวิสัยที่ไม่ยอมรับพื้นฐานของสถานะ มุมมองทางอัตวิสัยของผู้รู้⁶ การศึกษาประสบการณ์ชีวิตของผู้หญิงจึงทำให้เกิดการสร้างความรู้ที่ทำให้เห็นมิติที่สลับซับซ้อนและสอดคล้องกับชีวิตของผู้คนในสังคม ไม่ใช่ความรู้ที่เป็น ‘นามธรรม’ และ ‘ไกลห่าง’ จากชีวิตของผู้คนในสังคมที่ถูกกำหนดคุณค่ามาจากแนวคิดแบบปฏิฐานนิยม⁷ ที่ประสบการณ์ผู้หญิงยากที่จะถูก ‘มองเห็น’ ในความเป็นศาสตร์หรือการสร้างความรู้ ด้วยเหตุนี้จึงจำเป็นต้องพัฒนา “หนทางใหม่” ที่เป็น “ลักษณะพิเศษจำเพาะ” ของแนวคิดสตรีนิยมที่สามารถบรรยายประสบการณ์ผู้หญิงจากความเป็นศาสตร์ของสตรีนิยม⁸ ที่ปราศจากการสร้างรากฐานความรู้ที่สมบูรณ์เด็ดขาดหรือครอบงำความรู้อื่น แต่เป็นการนิยามแนวคิดที่สามารถ “เห็น” โลกจากมุมมองที่แตกต่าง โดยมีความเที่ยงตรงและสามารถตรวจสอบวัดได้ในทางทฤษฎีด้วย⁹ ในแง่นี้การถกเถียงที่เริ่มต้นจากประเด็นทางญาณวิทยาจึงมีความสำคัญเป็นอย่างมากต่อการยืนยันถึงความชอบธรรมและรากฐานความรู้ที่รองรับและเป็นจุดเริ่มต้นของการสร้างความรู้ที่มาจากประสบการณ์ผู้หญิง และนำไปสู่การสถาปนา ‘ความเป็นศาสตร์’ ให้กับสตรีนิยม

ญาณวิทยาสตรีนิยม: การยืนยันถึง ‘ความเป็นเพศ’ ที่แตกต่างในกระบวนการสร้างความรู้

ญาณวิทยาสตรีนิยมไม่ใช่เพียงการตั้งคำถามและวิพากษ์กระบวนทัศน์การสร้างความรู้ที่ผ่านมา

5 Mary Maynard, “Method, Practice and Epistemology,” p. 18.

6 Christina Hughes, *Key Concepts in Feminist Theory and Research* (London: Sage Publications, 2002), p. 153.

7 Mary M. Solberg, *Compelling Knowledge* (New York: State University of New York Press, 1997), p. 38.

8 Susan J. Hekman, *The Future of Differences* (Cambridge: Polity Press, 1999), p. 51.

9 Ibid., p. 31.

เท่านั้น แต่ได้ยืนยันถึงการคงอยู่ของหนทางกรค้นหา “ความรู้ในแบบของผู้หญิง” (Women’s Way of Knowing) และยืนยันว่าผู้หญิงสามารถเป็นผู้สร้างความรู้ (agent) หรือเป็นองค์ประธาน (subject) ของความรู้ โดยไม่ได้อ้างว่าความแตกต่างของการตระหนักรู้ (Cognitive Difference) ที่เกิดขึ้นมีรากเหง้ามาจากความแตกต่างทางชีววิทยาระหว่างเพศที่ทำให้เกิดความเข้าใจว่าการสร้างความรู้ของผู้หญิง ‘พิเศษ’ หรือ ‘อยู่เหนือ’ ผู้ชาย¹⁰ แต่ทฤษฎีจิตยีนสตรีนิยมมองว่าการก่อรูปของประสบการณ์ที่มีความแตกต่างกันนำไปสู่การรับรู้ที่มีความแตกต่างกันและสร้าง “หนทางของผู้หญิงในการรู้” (Women’s Way of Knowing) ที่มีความแตกต่างจากผู้ชาย อีกทั้งยังมีผลต่อการสร้างจิตสำนึกของผู้หญิงที่แตกต่าง (A Putatively Different Female Consciousness) จากผู้ชายด้วย โดยมีนัยยะสำคัญที่ว่า ความแตกต่างนี้ได้นำพวกเธอไปสู่การรับรู้และเข้าใจ ‘โลก’ อย่างแตกต่างจากหนทางที่ผู้ชายเป็น¹¹

อีกทั้งภายใต้กระบวนทัศน์แบบปฏิฐานนิยม ก็เป็นกรอบวิธีในการสร้างความรู้ที่ทำให้ลักษณะที่แตกต่างจำเพาะของผู้หญิงถูกจำกัดให้อยู่ในขอบเขตของความเป็นศาสตร์แบบดั้งเดิม ทั้งนี้ตามความเห็นของซูซาน บอร์ด (Susan Bordo) เธอได้มองว่าแม้ผู้หญิงจะได้รับการยอมรับว่า “คิดได้อย่างผู้ชาย” และเข้าไปมีบทบาทในสถาบันการศึกษา สถาบันวิชาการ อีกทั้งความเป็นหญิงยังเป็นประเด็นที่ได้รับความสนใจและเป็นที่ยกเถียงในวงวิชาการสตรีนิยมในศาสตร์แขนงต่างๆ แต่ผู้หญิงก็ต้องแลกกับการละทิ้งความจำเพาะพิเศษของลักษณะ “ความเป็นหญิง” ออกไป นั่นคือการละทิ้งอารมณ์ ความรู้สึกออกไปจากการปฏิบัติงานและการผลิตงานทางวิชาการ เพื่อสร้างมาตรฐาน “ความเป็นกลาง” และ “ความเป็นผู้เชี่ยวชาญ” (professional) ในการทำงานทางวิชาการ ซึ่งการเรียกร้อง “ความเป็นผู้เชี่ยวชาญ” หรือ “ความเป็นมืออาชีพ” เป็นสิ่งที่ไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ในวงวิชาการ แต่เป็นหนทางที่นักวิชาการทั้งหลายต้องไปให้ถึงอันมาพร้อมกับการที่จะต้องปฏิบัติตามกฎระเบียบ ความเคร่งครัด จารีตประเพณีที่ดำรงสืบต่อกันมา อาทิ การเขียนผลงานวิชาการที่จะต้องไม่เปิดเผยตัวตนเป็นการเขียนด้วยสรรพนามบุรุษที่สาม และการใช้วิธีการวิจัยที่ต้องมาจากวิธีการหรือเครื่องมือที่สามารถพิสูจน์ ชั่งวัดได้ ดังนั้นพื้นที่ทางวิชาการจึงเป็นพื้นที่ที่ต้องลบความแตกต่างทางเพศสภาพและอารมณ์ความรู้สึกต่างๆ ออกไป และถูกเข้าแทนที่โดยความเป็นเหตุผล ความเป็นวัตถุวิสัยในการสร้างความรู้ ดังนั้นเมื่อนักวิชาการผู้หญิงเข้าไปสู่พื้นที่ทางวิชาการ การที่พวกเธอจะได้มาซึ่ง “ความเป็นผู้เชี่ยวชาญ” และ “ความมีสติปัญญา” ที่พวกเธอมุ่งหวังและสามารถสร้างการยอมรับในชุมชนวิชาการนั้นๆ ได้นั้น พวกเธอต้อง “ปฏิเสธตัวตน” ของตนเอง มากกว่าการยืนยันหรือการนำจิตสำนึกของเพศสภาพความเป็นหญิง ให้ถูกนำไปสู่การพัฒนาความจำเพาะพิเศษในการสร้างความรู้ที่เป็นมุมมองเฉพาะของผู้หญิง ทำให้เกิดการการลบเลือนตัวตนและไม่พิจารณาตำแหน่งแห่งที่ของผู้ผลิตความรู้ในการนำไปสู่การสร้างความเป็นสถาบันทางวิชาการ นั่นคือ การตั้งคำถามและวิพากษ์ให้เห็นถึงความสลับซับซ้อนและความแตกต่างของตัวตนของผู้ที่ผลิตความรู้ โดยการชี้ให้เห็นถึงความเป็นการเมืองของการผลิตความรู้ที่ไม่ใช่การนำไปสู่การปฏิบัติที่สร้างความเป็นวิชาชีพทางทฤษฎี แต่เป็นการตระหนักถึงการสร้างทฤษฎีที่ต้อง

10 Robin May Schott, *Discovering Feminist Philosophy: Knowledge, Ethics, Politics* (New York: Rowman & Littlefield, 2003), p. 55.

11 Lorraine Code, *What Can She Know?*, p. 13.

พิจารณาถึง “ตัวตน” และ “ตำแหน่งแห่งที่” ของผู้สร้างทฤษฎีและความรู้ที่เกิดขึ้น เพราะไม่เช่นนั้นเราจะสูญเสียพื้นที่ในการสร้างเครื่องมือในการวิเคราะห์ที่จำเป็นสำหรับการวิพากษ์ชุมชนทางวิชาการเหล่านั้น และโครงสร้างทางอำนาจที่เป็นทวิลักษณ์และมีลำดับชั้นที่ค้ำยันสิ่งต่างๆ เหล่านั้นไว้¹²

ดังนั้น การตรวจสอบค้นหาที่เริ่มต้นจากการตัดสินใจว่าเพศของผู้รู้มีนัยยะทางญาณวิทยาจึงเป็นคำถามที่ทำทนายการครอบงำของญาณวิทยากระแสหลัก และเป็นการยืนยันว่ามีลักษณะพิเศษจำเพาะของหนทางความรู้ของผู้หญิง (Women’s Way of Knowing) ที่แตกต่างจากของผู้ชาย ซึ่งเป็นหนทางที่ถูกเพิกเฉยจากการ ‘ตัดสินฉาก’ ความรู้ของธรรมเนียมการสร้างความรู้ดั้งเดิม ด้วยเหตุนี้การตระหนักถึง “หนทางของการรู้” ที่มาจากคุณลักษณะจำเพาะของผู้หญิงที่แตกต่างจากผู้ชายจึงเป็นหนทางที่ทำทนายในการสร้างญาณวิทยาผู้หญิงที่เป็นเอกเทศจากญาณวิทยาผู้ชาย ซึ่งเป็นแนวคิดกระแสหลักที่ครอบงำ (Hegemony) และกีดกันการสร้างความรู้ที่เป็นของผู้หญิงมาโดยตลอด โดยหนทางของการสถาปนาญาณวิทยาศรีนิยมขึ้นมานั้น เกี่ยวพันกับความความสัมพันธ์ระหว่าง “ความเป็นตัวตน” “ประสบการณ์ของผู้หญิง” และ “หนทางของการรู้” (Way of Knowing) ที่ต้องแสดงให้เห็นได้อย่างชัดเจนว่ามีความเกี่ยวข้องกันอย่างไร¹³ ซึ่งนั่นก็คือการนำผู้หญิงเข้าไปในพื้นที่ของ ‘ความเป็นศาสตร์’ และความรู้ที่จะไม่ใช่เป็นการเพิ่มผู้หญิงเข้าไปเพียงแค่จำนวนปริมาณการมีส่วนร่วม หรือปรากฏเพียงว่ามีผู้หญิงอยู่ในกระบวนการสร้างความรู้ที่เกิดขึ้นเท่านั้น แต่จะต้องนำไปสู่การปรับเปลี่ยนมุมมองและการสร้างตำแหน่งแห่งที่ที่เป็นไปได้สำหรับผู้หญิงเพื่อสร้างการรับรู้และการเข้าใจโลกในหนทางที่แตกต่างและเป็นหนทางที่ทำทนายอคติของผู้ชาย¹⁴

ทฤษฎีจุดยืนสตรีนิยม (feminist standpoint theory):

การสถาปนาญาณวิทยาศรีนิยมที่มาจากประสบการณ์ของผู้หญิง

การสร้างความรู้ที่ตระหนักถึงเพศสภาพที่แตกต่าง ทำให้สตรีนิยมสร้างทฤษฎีจุดยืนสตรีนิยม (Feminist Standpoint Theory) ขึ้นมา โดยใส่ใจไปที่ความสัมพันธ์ระหว่างตำแหน่งแห่งที่ทางสังคมและหนทางแห่งการรู้ (Way of Knowing) ซึ่งเป็นการปรับเปลี่ยนตำแหน่งแห่งที่ที่ไม่ได้เป็นการ ‘เพิ่ม’ (add) ผู้หญิงเข้าไปในการสร้างความรู้ แต่เริ่มมาจากมุมมองของผู้หญิง¹⁵ ซึ่งหลักใหญ่ของการสร้างทฤษฎีนี้เป็นผลมาจากกิจกรรมปลูกจิตสำนึก และเป็นการสนับสนุนการพัฒนาญาณวิทยา

12 Susan Bordo, “Feminism, Postmodernism, and Gender-Scepticism,” in *Feminism/Postmodernism*, edited by Linda J. Nicholson (New York: Routledge, 1990), p. 136.

13 Rosemary Hennessy, “Women’s Live/Feminist Knowledge: Feminist Standpoint as Ideology Critique,” *Hypatia* 1 (Winter 1993), p. 16.

14 Uma Narayan, “The Project of Feminist Epistemology: Perspectives from a Nonwestern Feminist,” in *Feminist Standpoint Theory Reader*, edited by Sandra Harding (New York: Routledge, 2003), p. 213.

15 Gayle Letherby, *Feminist Research in Theory and Practice* (Buckingham: Open University Press, 2003), p. 44.

สตรีนิยมเพื่อสร้างความชอบธรรมในการสร้างความรู้ที่มาจากชีวิตและประสบการณ์ผู้หญิง¹⁶ โดยมองว่าความแตกต่างระหว่างตำแหน่งแห่งที่ของผู้หญิงและของผู้ชาย จะทำให้เกิดการนิยามความหมาย การอธิบายและความเข้าใจโลกที่มีแตกต่างกัน ซึ่งตำแหน่งแห่งที่ที่ว่าเป็นการวางรากฐานความรู้ที่มีประวัติศาสตร์และตำแหน่งแห่งที่ของสังคม ไม่ใช่ความรู้ที่เป็นนามธรรม ที่ไม่ได้อ้างการสวมบทบาทของการเป็นความรู้ที่มาจาก “สายตาของพระเจ้า” (God-trick)¹⁷ แต่เป็นความรู้ที่สอดคล้องและมาจากความเป็นจริงของชีวิตผู้หญิง โดยสตรีนิยมมองว่าการสร้างความรู้ที่มาจากมุมมองของผู้หญิงเป็นจุดพิเศษ (Vantage Point) ที่ทำให้เกิดการสร้างความรู้ที่บิดเบี้ยวและมีความผิดพลาดน้อยกว่า การสร้างความรู้ที่มาจากมุมมองของผู้ชาย อีกทั้งสำหรับสตรีนิยมแล้ว ทฤษฎีจุดยืนสตรีนิยมเป็นทั้งภาพแสดงแทนของมุมมองสตรีนิยมและ “ความจริง” ในตัวมันเอง ที่ได้มาโดยการดิ้นรนต่อสู้ทางปรัชญาและทางการเมือง¹⁸ ตรรกะแนวคิดเช่นนี้ได้ถูกนำมาสร้างเป็นทฤษฎีจุดยืนสตรีนิยมที่เน้นย้ำไปที่ตำแหน่งแห่งที่ทางสังคมที่มีผลต่อการสร้างความรู้ที่มีความบิดเบี้ยวและผิดพลาดน้อยที่สุด ซึ่งมาจากการสร้างความรู้ที่มาจากจุดยืนของผู้หญิง ซึ่งเป็นผู้ที่ถูกกดขี่หรือผู้ที่อยู่ชายขอบของสังคม ที่มีความผิดพลาดและบิดเบี้ยวน้อยกว่าการสร้างความรู้ที่มาจากมุมมองและประสบการณ์ของผู้ชายหรือผู้ปกครอง และเป็นความรู้ที่มาจากการดิ้นรนต่อสู้เพื่อต่อต้านการครอบงำของผู้ชาย

อย่างไรก็ตาม ทฤษฎีจุดยืนสตรีนิยมไม่ได้เป็นทฤษฎีที่หยุดนิ่งตายตัว แต่เต็มไปด้วยการปรับเปลี่ยนและการพัฒนาทางทฤษฎีเพื่อให้เกิดความเป็นไปได้และการสร้างทฤษฎีที่สอดคล้องกับประสบการณ์ของผู้หญิง ที่ไม่ใช่การสร้างทฤษฎีที่มากดทับหรือแข่งแย้งประสบการณ์ของผู้หญิงไว้เพียงแนวคิดใดแนวคิดหนึ่งโดยเฉพาะ ซึ่งความเข้มข้นของข้อถกเถียงในการสร้างทฤษฎีจุดยืนสตรีนิยมที่กลายเป็นจุดเปลี่ยนที่สำคัญนั้น เป็นผลมาจากการวิพากษ์ของผู้หญิงผิวสีและผู้หญิงโลกที่สามที่ได้แย้งว่าการสร้างทฤษฎีความรู้ต่างๆ ที่เกิดขึ้นมาจากประสบการณ์ของผู้หญิงตะวันตก ชนชั้นกลางเท่านั้น และนำไปสู่การสร้างภาพเหมารวมว่าผู้หญิงทั้งหลายมีประสบการณ์เหมือนกัน ทำให้บ่อยครั้งที่ผู้หญิงตะวันตก ผิวขาว ชนชั้นกลางกลายเป็นผู้ที่ “พูดแทน” บัญหาและประสบการณ์ของผู้หญิงอื่นๆ ทั้งที่ในความเป็นจริงแล้วประสบการณ์ของผู้หญิงมีความแตกต่างหลากหลาย อีกทั้งผลสะท้อนจากแนวคิดหลังสมัยใหม่ที่ไม่เชื่อในการสถาปนาความจริงที่เป็นหนึ่งเดียว และให้ความสำคัญกับความแตกต่างหลากหลาย ยิ่งส่งผลให้ทฤษฎีจุดยืนสตรีนิยมถูกโจมตีและตรวจสอบมากยิ่งขึ้นถึงความชอบธรรมในการอ้างการผลิตความรู้ที่มาจากมุมมองและประสบการณ์ผู้หญิงเป็นแกนกลางทางทฤษฎี การปะทะต่อรองและโต้แย้งทางทฤษฎีนี้เอง ที่ทำให้ทฤษฎีจุดยืนสตรีนิยมมีการปรับเปลี่ยนเพื่อให้สอดคล้องและมีความถูกต้องแม่นยำทางทฤษฎีมากขึ้น

ในส่วนนี้จะเป็นการปูพื้นฐานให้เห็นถึงการสร้างทฤษฎีจุดยืนสตรีนิยมที่มาจากข้อถกเถียงของ

16 Christina Hughes, *Key Concepts in Feminist Theory and Research*, p. 153.

17 Sandra Harding, “Rethinking Standpoint Epistemology: What Is ‘Strong Objectivity’?,” in *Feminist Epistemologies*, edited by Linda Alcoff and Elizabeth Potter (New York: Routledge, 1993), p. 57.

18 Rosemary Hennessy, “Women’s Live/Feminist Knowledge,” pp. 14-15.

แนวคิดตะวันตกก่อนหน้านี้ เนื่องจากเป็นจุดเริ่มต้นของการบุกเบิกสร้างทฤษฎีนี้ขึ้นมาว่ามีความเป็นมาและนำฐานคิดใตมารองรับความชอบธรรมทางทฤษฎี และเกิดพลวัตทางความคิดที่ได้รับอิทธิพลของแนวคิดหลังสมัยใหม่อย่างไร เพื่อนำไปสู่ความเข้าใจภาพรวมของสายธารความคิด การเปลี่ยนแปลงปรับเปลี่ยนทางทฤษฎีที่เกิดขึ้น ก่อนที่จะนำไปสู่การเปิดภาพให้เห็นถึงการปรับเปลี่ยนทางทฤษฎีที่มีนัยยะสำคัญจากการโต้แย้ง และข้อถกเถียงที่มาจากมุมมองของผู้หญิงโลกที่สาม ที่จะได้นำเสนอในลำดับต่อไป

ทฤษฎีจุดยืนสตรีนิยมช่วงบุกเบิก

นักปรัชญาสตรีนิยมคนสำคัญซึ่งเป็นผู้พัฒนาทฤษฎีจุดยืนสตรีนิยม คือ แนซซี ฮาร์ดซอค (Nancy Hartsock) ซึ่งเป็นผู้ที่ได้สร้างความชัดเจนและเป็นรูปธรรมให้กับทฤษฎีจุดยืนสตรีนิยม ในบทความเรื่อง “The Feminist Standpoint: Developing the Ground for a Specifically Feminist Historical Materialism” (1983) ฮาร์ดซอคได้เสนอมุมมองที่ให้ความสำคัญกับตำแหน่งแห่งที่ที่มีผลต่อการสร้างมุมมองและประสบการณ์ที่แตกต่างกันของมนุษย์ในสังคม โดยเธอยืนยันว่าชีวิตทางโลก (Material Life) ได้สร้างการรับรู้และทำให้เกิดข้อจำกัดต่อความสามารถในการเข้าใจความจริงของโลก ทำให้ความเป็นจริงถูกรับรู้อย่างแตกต่างในฐานะจุดยืนทางวัตถุ (material) ที่แตกต่าง และกลุ่มผู้ควบคุมกฎในสังคมจะสร้างมุมมองของตัวเองขึ้นมาในฐานะ “ความเป็นจริง” และปฏิเสธการนิยามอื่น ทำให้มุมมองของผู้ควบคุมกฎบิดเบี้ยวและออกนอกถ่วงนอกทางเสมอ ฮาร์ดซอคยืนยันกรานว่า ขณะที่มุมมองของผู้ควบคุมกฎ “บิดเบี้ยวและไม่สมบูรณ์” แต่มุมมองของผู้ถูกกดขี่ไม่ใช่ เพราะมันจะนำไปสู่การเปิดโปงความสัมพันธ์ของ “ความเป็นจริง” ระหว่างมนุษย์และการปลดปล่อย¹⁹ โดยฮาร์ดซอคได้นำตรรกะการนิยามนี้มาค้นหารากฐานทางญาณวิทยา ที่เป็นความสัมพันธ์ของมุมมองที่มาจากกิจกรรมของผู้ชายและกิจกรรมของผู้หญิง โดยเฉพาะจากโครงสร้างการแบ่งงานตามเพศในสังคมที่มีผลต่อการก่อรูปทางญาณวิทยา โดยเธอมองว่ากิจกรรมของมนุษย์ถูกวางโครงสร้างให้มีรากฐานที่ตรงข้ามกันระหว่างผู้ชายและผู้หญิง มุมมองของผู้ชายจะบิดเบี้ยวและไม่สมบูรณ์เพราะผู้ชายได้สร้างอำนาจและมุมมองที่อยู่เหนือชีวิตผู้หญิง ส่วนมุมมองของผู้หญิงหรือผู้ที่ถูกกดขี่จะมีอิทธิพลในการมองความจริงทางสังคมได้มากกว่าผ่านการตั้งคำถาม การดิ้นรนต่อสู้ และการค้นหาหนทางที่จะปลดปล่อยตัวเองและคนอื่นจากโครงสร้างทางสังคมที่เป็นอยู่ นอกจากความพยายามที่พวกเขาจะต้องศึกษาและเรียนรู้เพื่อพัฒนาหนทางในการดิ้นรนต่อสู้ที่จะเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์อันไม่เท่าเทียมนี้²⁰ โดยการเรียกร้องความเป็นศาสตร์ที่จะมองให้เห็นข้างใต้ของพื้นผิว ที่ปรากฏเพื่อเปิดเผยความเป็นจริงที่ถูกซ่อนไว้ในความสัมพันธ์ทางสังคม เธอมองว่าชีวิตผู้หญิงสร้างจุดที่จำเพาะพิเศษและเป็นอิทธิพล

19 Susan J. Hekman, *The Future of Differences*, p. 31.

20 Nancy C. M. Hartsock, “The Feminist Standpoint: Developing the Ground for a Specifically Feminist Historical Materialism,” in *Feminism and Methodology*, edited by Sandra Harding (Milton Keynes: Open University Press, 1987), p. 318.

ที่สามารถทำให้มองเห็นความเป็นจริงทางสังคมเหนือกว่ามุมมองจากผู้ชาย²¹ โดยสิ่งหนึ่งที่ฮาร์ดชอค อังคือ วาทกรรมของผู้คุมกฎเป็นอุดมการณ์ แต่ของผู้ถูกกดขี่ไม่ใช่ เพราะมันได้สะท้อนความเป็นจริงของชีวิตที่พวกเขาเผชิญ²² ฮาร์ดชอคไม่เพียงแสดงให้เห็นถึงความแตกต่างของตำแหน่งแห่งที่ของผู้หญิงผู้ชายทางโครงสร้างที่มีผลต่อการกดขี่ผู้หญิงเท่านั้น แต่ยังแสดงให้เห็นด้วยว่าความแตกต่างของตำแหน่งแห่งที่ที่เกิดขึ้นนี้ยังส่งผลกระทบต่อการผลิตมุมมองและความรู้ที่แตกต่างกันของสองกลุ่มนี้ด้วย ดังนั้น สำหรับฮาร์ดชอคแล้วความแตกต่างระหว่างชายหญิงที่เกิดขึ้นจึงไม่ได้เป็นผลมาจากการกำหนดโดยธรรมชาติแต่อย่างใด แต่เป็นผลจากตำแหน่งแห่งที่และประสบการณ์ที่ต่างกันระหว่างหญิงชายที่ได้ส่งผลอย่างมีนัยยะสำคัญต่อการวางรากฐานทางญาณวิทยาในการสร้างความรู้ ดังความเห็นของ แนนซี เจ ฮิสแมนน์ (Nancy J. Hirschmann) ที่มองว่าฮาร์ดชอคได้สร้างศูนย์กลางการเข้าถึงจุดยืนสตรีนิยมที่พัฒนามาจากประสบการณ์ทางโลก (Material Experience) โดยจุดยืนนี้ไม่ได้มา ‘อย่างธรรมชาติ’ หรือ เกิดขึ้นเองโดยธรรมชาติ (spontaneously) กับทุกคน แต่มันมาจาก “การต่อสู้” (struggle) ที่วางอยู่ภายใต้แนวคิด “การปลดปล่อย” และการเรียนรู้เกี่ยวกับการต่อต้านตอบโต้การกดขี่ของผู้หญิง ดังนั้นในแง่สำหรับฮาร์ดชอคแล้ว ประสบการณ์ผู้หญิงจึงเป็นจุดยืนที่เหนือกว่า (Privileged Standpoint) ในการเป็นจุดเริ่มต้นของญาณวิทยาสตรีนิยม ซึ่งถ้าขาดอภิปรัชญาของจุดยืนทางญาณวิทยาของผู้หญิงแล้ว การอ้างเช่นนี้จะขาดรากฐานที่ชอบธรรม²³

แนวคิดของฮาร์ดชอคจึงเป็นการสร้างคำอธิบายที่เป็นรูปธรรมและเปิดเผยเกี่ยวกับนัยยะของประสบการณ์ผู้หญิงที่มีส่วนสำคัญในการก่อรูปทางญาณวิทยา ซึ่งฮาร์ดชอคมองว่ากระบวนการพัฒนาความรู้ที่มาจากประสบการณ์ที่แตกต่างนี้จะอยู่ภายใต้กระบวนการเดียวกัน นั่นคือ การเสนอกระบวนการทางวิธีวิทยาว่าความรู้ถูกพัฒนาและถูกเข้าใจอย่างไร วางอยู่บนรากฐานเช่นใด และนำไปสู่การปลดปล่อยอย่างไร และนำไปสู่การมองโลกในหนทางที่แตกต่าง การนิยามใหม่ของความรู้ การสร้างคำอธิบาย และแนวความคิดใหม่ๆ เกี่ยวกับความสัมพันธ์ทางสังคมอย่างไร ดังนั้นทฤษฎีจุดยืนสตรีนิยมที่เกิดขึ้นนี้จึงจัดเตรียมวิธีวิทยาที่สร้างความชอบธรรมสำหรับการเข้าใจ “ความเป็นจริง” ในฐานะกระบวนการ นั่นคือ ผลของจุดยืนสตรีนิยมที่จำเพาะพิเศษสามารถทำให้เราลดทอนการมองโลกที่บิดเบี้ยวและไม่สมบูรณ์มากกว่า (Less Partial and Perverse) ดังนั้น ในแง่มุมมองที่มาจากประสบการณ์ผู้หญิงจึงมีความชอบธรรมในการสร้างความรู้มากกว่ามุมมองจากประสบการณ์ของผู้ชาย

นักคิดสตรีนิยมคนสำคัญอีกคนหนึ่งที่มีผลต่อการพัฒนาทฤษฎีจุดยืนสตรีนิยม คือ ซานดรา ฮาร์ดดิง (Sandra Harding) ได้ชี้ให้เห็นว่าการสร้างความรู้ที่มีจุดเริ่มมาจากมุมมองของผู้หญิงจะทำให้มีความบิดเบี้ยวและผิดพลาดน้อยกว่าการเริ่มต้นในการสร้างความรู้ที่มาจากมุมมองของผู้ชาย ซึ่งในการสร้างทฤษฎีจุดยืนสตรีนิยมขึ้นมา นี้ ฮาร์ดดิงไม่ได้ปฏิเสธตรรกะของการสร้างความรู้กระแสหลักที่ให้ค่ากับความเป็นวัตถุวิสัยของความรู้ เพียงแต่ว่าเธอได้ตั้งคำถามกับวัตถุวิสัยที่เป็นอยู่อย่างไม่เป็นวัตถุวิสัยที่เพียงพอต่างหาก จึงทำให้เกิดอคติและความบิดเบี้ยวของความรู้ที่เกิดขึ้น เธอมองว่า

21 Susan J. Hekman, *The Future of Differences*, p. 32.

22 Ibid., p. 35.

23 Ibid., p. 42.

กระบวนการค้นหา (discovery) วัตถุประสงค์เพื่อนำมาสร้างความรู้คับแคบ ไม่เปิดกว้างต่อการนำสิ่งต่างๆ มาคิดร่วมด้วย โดยเฉพาะจุดยืน ตำแหน่งแห่งที่ ความเป็นหญิง ความเป็นชาย เชื้อชาติของผู้ที่ผลิตความรู้ ทำให้ความรู้ที่ได้มาบิดเบี้ยว ไม่บรรลุถึงความเป็นวัตถุวิสัยสูงสุด ซึ่งวัตถุวิสัยสูงสุด (Maximize Objectivity) ในกระบวนการสร้างความรู้ ก็คือการนำจุดยืน ตำแหน่งแห่งที่ บริบททางสังคมและความรู้สึกนึกคิดเข้ามาศึกษาไปด้วย ซึ่งกระบวนการสร้างความรู้ในแบบเดิมยังมีข้อจำกัดในการค้นหาข้อมูลเหล่านี้ โดยเฉพาะชีวิตและประสบการณ์ของผู้หญิง ด้วยเหตุนี้จึงเป็นผลให้ฮาร์ดดิงได้สร้างแนวคิดญาณวิทยาจุดยืน (Standpoint Epistemology) ที่สร้างความรู้มาจากจุดยืนของชีวิตผู้ที่อยู่ชายขอบ โดยเธอมองว่าการสร้างความรู้ที่มาจากจุดยืนของคนชายขอบนั้น จะทำให้เกิดวัตถุวิสัยสูงสุดในกระบวนการสร้างความรู้ และประสบการณ์ที่มาจากจุดยืนของคนชายขอบจะเป็นจุดเริ่มต้นสำคัญต่อการตรวจสอบความเชื่อกิจกรรมอำนาจต่างๆ ในสังคม สำหรับความเห็นของฮาร์ดดิง การนำอัตวิสัยมาพิจารณาไม่ใช่ข้อจำกัดของความเป็นไปได้ในการสร้างความรู้ แต่ในทางตรงกันข้าม ความเป็นอัตวิสัยสามารถเป็นเงื่อนไขสำคัญสำหรับการสร้างความเป็นไปได้ของความรู้ที่เป็นวัตถุวิสัย²⁴ ซึ่งที่ผ่านมานั้นการผลิตความรู้แบบเดิมมีน้ำหนักที่อ่อน (weak) เพราะไม่ได้รวมเอาจุดยืน มุมมอง ประสบการณ์และสภาพแวดล้อมของผู้เข้าไปร่วมในกระบวนการผลิตความรู้ อีกทั้งยังเป็นการสร้างความรู้ที่แยกขาดจากบริบททางสังคมและตัวตนของผู้ศึกษาด้วย ดังนั้นในแง่นี้ ทฤษฎีจุดยืนสตรีนิยมจึงอ้างถึงความสำคัญของตำแหน่งแห่งที่ทางสังคมที่นำไปสู่ความเป็นศาสตร์ที่ดีกว่าในการเป็นจุดเริ่มต้นของการสร้างความรู้ นั่นคือความบิดเบี้ยวและผิดพลาดน้อยกว่าการผลิตความรู้ที่มาจากจุดยืนและมุมมองของผู้ชาย

ทฤษฎีจุดยืนสตรีนิยมมีพัฒนาการบุกเบิกทางทฤษฎีมาจากการหยิบยืมตรรกะแนวคิดของมาร์กซิสต์ในความสัมพันธ์ระหว่างนายกับทาสมาอธิบายความสัมพันธ์ในการสร้างความรู้ของผู้หญิงที่มีแตกต่างจากผู้ชาย โดยนำประสบการณ์ของผู้หญิงมาเป็นแกนกลางในการวิเคราะห์และมองว่าการนำประสบการณ์ผู้หญิงมาสร้างเป็นความรู้ จะทำให้เกิดความบิดเบี้ยวน้อยกว่าการนำประสบการณ์ของผู้ชายมาสร้างเป็นความรู้ แม้ในแนวทางการสร้างทฤษฎีจุดยืนสตรีนิยมของฮาร์ดชอคและฮาร์ดดิงจะมีทิศทางที่แตกต่างกัน โดยฮาร์ดดิงได้สร้างความรู้ของผู้หญิงขึ้นมาโดยการดำเนินรอยตามแนวคิดแบบเดิมที่ให้ความสำคัญกับความเป็นวัตถุวิสัยของความรู้ในการนำเอาประสบการณ์ด้านที่เป็นอัตวิสัยเข้าไปร่วมเป็นวัตถุประสงค์ในการวิเคราะห์ เพื่อไม่ให้เกิดความคับแคบของการนิยามความเป็นวัตถุวิสัยในการสร้างความรู้ที่ผ่านมา แต่ก็ยังอยู่ภายใต้แนวคิดการแบ่งขั้วตรงข้ามที่แบ่งแยกระหว่าง “ประสบการณ์ของผู้หญิง” และ “ประสบการณ์ของผู้ชาย” ออกอย่างชัดเจน โดยไม่สนใจความแตกต่างหลากหลายของประสบการณ์ผู้หญิงในการนำมาสร้างให้เป็นความรู้ จนในช่วงหลังด้วยอิทธิพลของแนวคิดหลังโครงสร้างนิยมที่ทำให้ฮาร์ดดิงมีการปรับเปลี่ยนทฤษฎีของตัวเองโดยไม่อ้างความเป็นอภิสิทธิ์ในการสร้างความรู้ของผู้หญิง และได้้นำเอาประสบการณ์ของผู้หญิงผิวสีและผู้หญิงผิวดำมาร่วมวิเคราะห์ด้วย แต่ก็ทำให้เกิดปัญหาความถกเถียงทางทฤษฎีในเรื่องของการเน้นความแตกต่างหลากหลายจนกลายเป็นการลดความจำเพาะของลักษณะร่วมกันของความเป็นหญิงในการสร้างความรู้ ดังที่จะกล่าวต่อไป

ทฤษฎีจุดยืนสตรีนิยม: อิทธิพลจากแนวคิดหลังโครงสร้างนิยมและหลังสมัยใหม่

จากการอ้างมุมมองและประสบการณ์ผู้หญิงในการสร้างความรู้นี้เอง ที่ทำให้ทฤษฎีจุดยืนสตรีนิยมยืนยันญาณวิทยาที่สร้างมาจากคุณลักษณะจำเพาะที่มาจากจุดยืนและประสบการณ์ผู้หญิงจนถูกโต้แย้งจากอิทธิพลของแนวคิดหลังสมัยใหม่ (Postmodernism) และหลังโครงสร้างนิยม (Post-structuralism) ที่วิพากษ์ว่าการก่อรูปจุดยืนสตรีนิยมที่เกิดขึ้นในช่วงเริ่มแรกสะท้อนข้อตรงข้ามระหว่างแนวคิด (concept) และความเป็นจริง (reality) โดยเฉพาะระหว่างโลกนามธรรมของผู้ชายและโลกที่เป็นรูปธรรมของผู้หญิง แม้จุดยืนสตรีนิยมจะมีการอธิบายที่แตกต่างกัน แต่ทั้งหมดนี้มีจุดที่แลกเปลี่ยนร่วมกัน คือการอธิบายว่าจุดยืนสตรีนิยมมีรากฐานความเป็นจริงที่ตรงข้ามกับโลกที่เป็นแนวคิดนามธรรมที่เป็นของผู้ชาย โดยเฉพาะผู้ชายที่เป็นเจ้าของกฎ ซึ่งได้สร้างความเป็นทวิลักษณ์และแบ่งข้อตรงข้ามอย่างชัดเจนระหว่างจุดยืนผู้หญิงกับจุดยืนของผู้ชาย และมีแนวโน้มที่จะสร้างจุดยืนที่เป็นอภิสิทธิ์และครอบงำความรู้อื่น นอกจากนี้ยังสร้างความเป็นหนึ่งเดียวให้กับจุดยืนที่มาจากประสบการณ์ผู้หญิงอีกด้วย ทั้งที่ในความเป็นจริงแล้วผู้หญิงมีประสบการณ์ที่แตกต่างหลากหลาย ทำให้ทฤษฎีจุดยืนสตรีนิยมถูกตั้งคำถามว่าเราจะสามารถพบคุณลักษณะร่วมกัน (commonalities) ระหว่างผู้หญิงได้หรือไม่? และการสถาปนาศูนย์กลางตามการประกอบสร้างประสบการณ์ที่มาจากจุดร่วมกันระหว่างผู้หญิงนี้จะทำให้เกิดการกีดกันคนอื่นหรือไม่?²⁵ ดังนั้นแนวคิดหลังสมัยใหม่และหลังโครงสร้างนิยมจึงปฏิเสธความจริงของมุมมองที่มาจากประสบการณ์รูปแบบเดียว และให้ความสำคัญกับประสบการณ์ที่แตกต่างหลากหลายของผู้หญิง ความเป็นกลุ่มก้อนของประสบการณ์ผู้หญิงจึงไม่สามารถอ้างความเป็นหนึ่งเดียวได้อีกต่อไป เมื่อเป็นเช่นนี้จึงเกิดการตั้งคำถามในสตรีนิยมว่าการสร้างความรู้ที่มาจากประสบการณ์ผู้หญิงที่เป็นระบบและมีความถูกต้องแม่นยำทางทฤษฎีนั้น สามารถเป็นไปได้หรือไม่ถ้ามันถูกทำลายโดยความแตกต่างของประสบการณ์ผู้หญิง เพราะถ้าขาดการอ้างรากฐานและความเป็นไปได้ทางญาณวิทยาแล้วก็จะทำให้ความรู้ที่มาจากประสบการณ์ผู้หญิงขาดความชอบธรรมในการสร้างเป็นความรู้ แต่การให้ทุกสิ่งทุกอย่างแตกต่างหลากหลายก็จะนำไปสู่การสร้างสัมพัทธ์นิยม (relativism) อย่างสุดขีด ดังในความคิดเห็นของลอเรน โค้ดที่มองว่าในทางการเมืองที่สตรีนิยมมีการริเริ่มตั้งแต่เริ่มแรกในการปลดปล่อยผู้หญิง สตรีนิยมไม่สามารถเลือกสัมพัทธ์นิยมอย่างสุดขีดที่มองว่าไม่มีข้อเท็จจริงของสารัตถะ (matter) ไม่มีวัตถุวิสัย แต่ขึ้นอยู่กับบริบททางวัฒนธรรม เวลา และสถานที่ที่แตกต่างกัน ซึ่งถ้าสตรีนิยมยึดถือสัมพัทธ์นิยมอย่างสุดขีดก็จะทำให้ทุกสิ่งทุกอย่างดำเนินไป “เป็นอะไรก็ได้” ไม่มีความแตกต่าง (Indifference) ดังนั้น ในแง่เนื้อหาของโพสโตโมเดิร์นที่เป็นข้อกังขาของสตรีนิยมคือ การมีแนวโน้มที่จะนำไปสู่สัมพัทธ์นิยมอย่างสุดขีดมากกว่า “ความแตกต่าง” ในฐานะที่เป็นมุมมองที่เป็นผลมาจากข้อจำกัดที่มาจากบริบททางการเมืองที่จำเพาะ²⁶ ของแนวคิดสตรีนิยมในการสร้างความรู้

อย่างไรก็ตาม คุณูปการของสัมพัทธ์นิยมที่มีผลต่อการสร้างญาณวิทยาสตรีนิยมยังคงมีอยู่ นั่นคือ

25 Ibid., p. 64.

26 Susan Bordo, “Feminism, Postmodernism, and Gender-Scepticism,” p. 10.

การอ้างความเป็นไปได้และสิทธิ์ที่จะประกอบสร้าง ‘โลกของพวกเขา’ จากจุด (point) ที่ได้เปรียบของพวกเขาเพื่อปฏิเสธ ‘มุมมองจากสถานที่ที่ไม่ปรากฏตัวตน’ (A View from Nowhere) นั่นคือ มุมมองที่ไม่เคยเป็นไปได้สำหรับใคร นอกจากพระเจ้า²⁷ ดังนั้นในการวิพากษ์แนวคิดนี้ สัมพัทธนิยมจึงเปิดพื้นที่ให้เกิดการวิพากษ์โดยเกิดการตั้งคำถามที่ว่า ใครเป็นเจ้าของความรู้ที่ถูกสร้างขึ้นในสังคม? ความรู้ถูกสร้างขึ้นมาอย่างไร? ความรู้ถูกสร้างขึ้นมาโดยใคร? สัมพัทธนิยมทำให้เกิดการตระหนักถึงความไม่แน่นอน การวางตำแหน่งแห่งที่ของความรู้ที่ถูกสร้าง ซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นที่สตรีนิยมต้องการยืนยันและแสดงให้เห็นถึงความไม่ยุติธรรมของสังคมที่เกิดขึ้นกับผู้หญิง ซึ่งมีนัยทางการเมืองที่เป็นลักษณะพิเศษเฉพาะสำหรับญาณวิทยาศสตร์นิยม อีกทั้งจุดยืนสตรีนิยมต้องการอ้างความเป็นอภิสิทธิ์ทางญาณวิทยาที่แตกต่างที่ทำให้ความเป็นตัวตนและประสบการณ์ของผู้หญิงเป็นรากฐานความชอบธรรมในการสร้างความรู้ ดังนั้นสตรีนิยมจึงไม่สามารถเลือกสัมพัทธนิยมที่สุดขั้วได้ ซึ่งจุดนี้เป็นจุดที่ทำให้ทฤษฎีจุดยืนสตรีนิยมและโพสต์โมเดิร์นไม่สามารถที่จะประสานอย่างแนบสนิทร่วมกันได้

ฮาร์ดดิงได้พยายามปรับเปลี่ยนแนวคิดในการศึกษาเพื่อหลีกเลี่ยงภาวะเช่นนี้ โดยละทิ้งการอ้างความเป็นอภิสิทธิ์ของความรู้และการอ้างความจริงที่มีหนึ่งเดียวในการผลิตความรู้ โดยเธอโต้แย้งว่า มันไม่ได้มีจุดยืนอันเดียวในการผลิตความรู้และปฏิเสธสัมพัทธนิยมอย่างสุดขั้ว ในหนังสือของเธอชื่อ *Whose Science? Whose Knowledge?* (1991) จะเห็นได้อย่างชัดเจนถึงความพยายามของฮาร์ดดิงที่จะอธิบายถึงวิธีการที่จะเข้าถึงจุดยืนในแนวคิดหลังสมัยใหม่ (Postmodernist Standpoint Approach) โดยเน้นไปที่การมองว่ากระบวนการสร้างความรู้คือตำแหน่งแห่งที่ของชีวิตทางวัตถุ (Material Life) ของผู้กระทำทางสังคม ฮาร์ดดิงได้ยึดมั่นถึงแนวคิดวัตถุวิสัยสูงสุด (Maximize Objectivity) โดยเข้าไปถกเถียงในเชิงญาณวิทยาในประเด็นของความเป็นวัตถุวิสัย (objectivity) ของความรู้ เพื่อแสดงให้เห็นว่าสตรีนิยมไม่ได้ปฏิเสธรากฐานทางญาณวิทยาที่มีมาแต่เดิม แต่พยายามจะชี้ให้เห็นข้ออ่อนข้อด้อยของการนิยามความเป็นวัตถุวิสัยซึ่งผูกติดไว้แต่เพียงการให้ค่ากับวัตถุดิบที่จะนำมาสร้างความรู้แบบใดแบบหนึ่งเท่านั้น ซึ่งทำให้เกิดข้อจำกัดในการศึกษาหาความรู้ที่ละเลยประสบการณ์ด้านอื่นๆ ในสังคม อาทิ ประสบการณ์ผู้หญิง ประสบการณ์คนชายขอบของสังคม เป็นผลให้ความเป็นวัตถุวิสัยสูงสุดไม่สามารถเกิดขึ้นได้ในการสร้างความรู้ เพราะขาดการนำปัจจัยด้านอื่นๆ ในสังคมมาร่วมศึกษาด้วย นั่นคือ การนำจุดยืน (ของผู้สร้างความรู้) บริบททางสังคม ประวัติศาสตร์ อารมณ์ความรู้สึกนึกคิดมาร่วมศึกษา โดยฮาร์ดดิงมองว่าตำแหน่งแห่งที่ที่มีผลต่อการสร้างความเป็นวัตถุวิสัยสูงสุดในการสร้างความรู้เป็นตำแหน่งแห่งที่ของผู้ที่ถูกกดขี่และอยู่ชายขอบ (Marginalize People) ของสังคม เพราะจากจุดยืนนี้จะทำให้เขาเกิดการตั้งคำถามใหม่ๆ และนำไปสู่การผลิตความรู้ใหม่ๆ เพื่ออธิบายและต่อสู้กับโครงสร้างอันบิดเบี้ยวที่กดทับพวกเขาอยู่ ดังนั้นเธอจึงมองวัตถุวิสัยสูงสุดในความหมายที่ไม่ใช่การสร้างความจริงที่น่าเชื่อถือที่มีเพียงหนึ่งเดียว แต่เป็นการให้ความสำคัญและการตระหนักถึงตำแหน่งแห่งที่ของการผลิตความรู้ที่เรียกร้องการประเมินค่าอย่าง

วิชาที่จะกำหนดตำแหน่งแห่งที่ทางสังคมที่มีแนวโน้มที่จะทำให้เกิดการอ้างความรู้ที่เป็นวัตถุวิสัย²⁸

อย่างไรก็ตาม แม้อาร์คดิงจะพยายามเชื่อมประสานระหว่างการสร้างความรู้ที่ให้ความสำคัญกับตำแหน่งแห่งที่และสัมพัทธ์นิยมผ่านแนวคิดวัตถุวิสัยสูงสุด และการสร้างความรู้ที่มาจากจุดยืนที่แตกต่างหลากหลายของผู้หญิง แต่ก็ถูกตั้งคำถามจากซูซาน เฮกแมน (Susan Hekman) ว่าการที่อาร์คดิงอ้างถึงความเป็นวัตถุวิสัยในการวิจัยนั้นยังไม่เกิดความชัดเจนว่ามี การสร้างและทำอย่างไรในกระบวนการผลิตความรู้ที่มีจุดเริ่มต้นมาจากประสบการณ์ผู้หญิงในการนำไปสู่การปฏิเสธและโต้แย้งวาทกรรมกระแสหลัก (Metanarrative) ในการสร้างความรู้ ซึ่งเฮกแมนมองว่าถ้าเราปฏิเสธไม่ใช่ทางเลือกหรือวิธีการของผู้ชายในการหาความรู้ เราจะต้องสามารถอธิบายทางญาณวิทยาได้ว่าเรามีหนทางในการสร้างญาณวิทยาอย่างไร แต่อาร์คดิงไม่ได้ตอบคำถามหรืออธิบายประเด็นนี้อย่างชัดเจนหรือไม่ให้ความสนใจมากเท่าที่ควร คำถามของเฮกแมนมีความสำคัญเป็นอย่างมากเพราะเป็นการตรวจสอบและให้ความสำคัญกับกระบวนการสร้างความรู้ที่มาจากประสบการณ์ผู้หญิงที่ตระหนักถึงความเป็นศาสตร์และการสร้างรากฐานที่ถูกต้องชอบธรรมทางทฤษฎี²⁹ โดยที่ไม่ใช่การบรรลุผลสำเร็จหรือการให้คุณค่ากับข้างใดข้างหนึ่งภายใต้ความเป็นชั่วคราวข้ามที่เกิดขึ้น แต่เป็นการรื้อสร้างความเป็นชั่วคราวข้ามในการอธิบายทฤษฎีและสร้างความรู้ในช่วงเวลาที่ผ่านไป ดังนั้นสำหรับเฮกแมนแล้วกระบวนการค้นพบใหม่ของความรู้จึงมุ่งไปที่การปรับเปลี่ยนทฤษฎีจุดยืนสตรีนิยมที่เคลื่อนไปสู่การปฏิเสธการนิยามความรู้และความจริงที่ไม่ใช่ทั้งความเป็นสากลและสัมพัทธ์นิยม แต่เป็นการตระหนักถึงตำแหน่งแห่งที่และวาทกรรมในกระบวนการผลิตความรู้³⁰

เฮกแมนได้อ้างถึงงานของดอนนา ฮาราเวย์ (Donna Haraway) ในบทความเรื่อง “A Manifesto for Cyborgs” (1990) ที่ฮาราเวย์นำเสนอไซบอร์ก (cyborg) ในฐานะตัวตนอันใหม่ของประสบการณ์ผู้หญิงในตอนปลายศตวรรษที่ 20 ซึ่งได้สร้างการนิยามใหม่ให้กับทฤษฎีจุดยืนสตรีนิยมอย่างมีนัยสำคัญ โดยเฉพาะการสร้างรูปแบบใหม่ (refashion) ของทฤษฎีจุดยืนสตรีนิยม ซึ่งฮาราเวย์ได้เข้าไปสู่การถกเถียงที่เป็นศูนย์กลางที่เป็นรากฐานสำคัญทางทฤษฎีจุดยืนสตรีนิยม นั่นคือ แนวคิดประสบการณ์ผู้หญิง ฮาราเวย์โต้แย้งว่ารากฐานนี้ถูกทำให้เป็นสารัตถะ ซึ่งเป็นผลมาจากการเคลื่อนไหวของผู้หญิงในช่วงเวลาที่ผ่านไปทำให้เกิดการสร้างฐานคิดในเรื่องประสบการณ์ผู้หญิงไว้กับความเป็นแก่นแท้ตายตัว จุดมุ่งหมายของฮาราเวย์ในที่นี้คือการปฏิเสธทางหลักการของความเป็นสารัตถะในทฤษฎีสตรีนิยมที่วางอยู่บนรากฐานของโครงสร้างทางภววิทยาของแรงงานผู้หญิง โดยฮาราเวย์ได้อ้างถึงงานของแคทเธอริน แม็คคินนอน (Chaterine Mackinnon) ที่นำรูปแบบการวิเคราะห์แรงงานของทฤษฎีมาร์กซิสต์มาวิเคราะห์ความเป็นเพศสภาพ ซึ่งส่งผลให้เกิดการอ้างทางทฤษฎีที่เผยให้เห็นถึงการประกอบสร้างและจัดประเภทผู้หญิงให้มีเพียงลักษณะหนึ่งเดียว³¹ และนำไปสู่การปิดกั้นความ

28 Susan J. Hekman, *The Future of Differences*, p. 44.

29 Ibid., p. 46.

30 Ibid., p. 47.

31 Donna Haraway, “A Manifesto for Cyborgs : Science, Technology, and Socialist Feminism in the 1980s,” in *Feminism/Postmodernism*, edited by Linda J. Nicholson, p. 202.

แตกต่างกัน ซึ่งเธอมองว่าการสถาปนาทางสังคมและประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวกับเพศสภาพ เชื้อชาติ และชนชั้น ไม่สามารถจัดเตรียมพื้นฐานสำหรับความเชื่อที่มีหนึ่งเดียวที่เป็นสารัตถะ แต่เป็นการจัดประเภทที่สลับซับซ้อนและเป็นการแข่งขันโต้แย้งทางวาทกรรม โดยเธอมองว่าประสบการณ์ผู้หญิงถูกประกอบสร้างเช่นเดียวกับรูปธรรมอื่นๆ ในชีวิตของเรา ที่ผ่านมาผู้หญิงสร้างแนวคิดประสบการณ์ผู้หญิง เพราะแนวคิดของความเป็นศาสตร์แบบบุรุษนิยมได้ละเลยและมองข้ามประสบการณ์ผู้หญิง ดังนั้นการประกอบสร้างประสบการณ์ผู้หญิงจึงมีความจำเป็น เพราะมันจะนำมาซึ่งความเป็นจริงที่สลับซับซ้อนของชีวิตผู้หญิงเข้าไปในขอบเขตของความเป็นศาสตร์ ซึ่งในแง่นี้ฮาราเวย์มองว่ามันไม่จำเป็นที่จะต้องทำให้เป็นสารัตถะและเป็นภววิทยาของแนวคิดนี้ แต่เราน่าจะสนใจประสบการณ์ผู้หญิงในฐานะแนวคิดที่เป็นการสร้างสรรค์ผ่านจินตนาการที่ทำให้ก้าวพ้นกรอบของชนบ ข้อจำกัดต่างๆ ที่จะทำให้อัตลักษณ์ปรับเปลี่ยนตลอดเวลา เพราะประสบการณ์ผู้หญิงไม่ได้สมบูรณ์เด็ดขาด (absolute) และไม่ใช่เป็นสิ่งที่ถูกกำหนดไว้ล่วงหน้า (given) แต่ประสบการณ์ผู้หญิงคือเรื่องแต่งและมีความเป็นการเมือง³²

ดังนั้นไซบอร์กจึงถูกสร้างขึ้นในการนำเสนอของฮาราเวย์สำหรับการแทนที่ความสิ้นไหลและการถูกสร้างขึ้นของประสบการณ์ผู้หญิง ไซบอร์กเป็นข้อตกลงที่ยืนยันอยู่บนความไม่สมบูรณ์ ย้อนแย้ง การละเมิดเขตแดนและการออกนอกกรอบทาง³³ มันไม่ได้สร้างมาจากความเป็นพหุนิยมแต่สร้างบนความโต้แย้งและไม่ลงรอยระหว่างกัน และชี้ให้เห็นถึงการถูกประกอบสร้างอย่างเปิดเผย นั่นคือมันไม่ได้อ้างที่จะเข้าใจความเบ็ดเสร็จหรือความเป็นแก่นสารแต่เพียงผู้เดียว และในขณะที่มันเปิดโปงความเป็นการเมืองในตัวมันเองอย่างเปิดเผยด้วย ซึ่งตรงข้ามกับ ‘ความเป็นศาสตร์’ ที่เป็นบุรุษนิยมและมาร์กซิสต์ที่ประกาศความเป็นวัตถุวิสัยบนภาพลวงของความเป็นสากล ดังนั้นไซบอร์กจึงถูกประกอบสร้างสำหรับจุดมุ่งหมายที่จำเพาะทางการเมืองสตรีนิยมที่นำไปสู่การมีศักยภาพในอาณาเขตที่มีความย้อนแย้ง ปรับเปลี่ยน เปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลา ที่จะนำไปสู่การสำรวจ ตั้งคำถาม และข้ามไปมาของความแตกต่างหลากหลายที่เกิดขึ้น เป็นสิ่งที่จำเป็นทางการเมือง ดังนั้น “การเมืองไซบอร์ก” (Cyborg Politics) ที่ฮาราเวย์นิยามคือการต่อสู้เพื่อต่อต้านรหัสเดียว (One Code) ที่แปลทุก ๆ ความหมายอย่างเบ็ดเสร็จสมบูรณ์³⁴ อีกทั้งฮาราเวย์ได้โต้แย้งถึงสิ่งที่ทฤษฎีจุดยืนสตรีนิยมที่ผ่านมากล่าวอ้างมาโดยตลอดว่าการที่ผู้หญิงอาศัยอยู่ในตำแหน่งแห่งที่ทางญาณวิทยาที่เป็นอภิสิทธิ์เป็นเพราะพวกเธอใกล้ชิดกับความเป็น “รากฐานของชีวิต” (Ground Life) มากกว่านั้น เป็น “การผลิตความเป็นสากลซึ่งเป็นทฤษฎีที่เบ็ดเสร็จที่ได้ทำให้เกิดความผิดพลาดอันยิ่งใหญ่ ที่ละเลยความเป็นจริงเกือบทั้งหมดของชีวิต” ผู้หญิงที่มีความแตกต่างหลากหลาย โดยเธอสรุปว่า

มันไม่มีจุดยืนสตรีนิยมเชิงเดี่ยวเพราะในการวาดแผนที่ [ในการสร้างความรู้] ผู้หญิงเราเรียกร้องหลาย ๆ มิติ สำหรับการอุปมาอุปไมยเปรียบเทียบ (metaphor) เพื่อวางรากฐาน (ground) ในมุมมองของเรา แต่เป้าหมายของทฤษฎีจุดยืนสตรีนิยมของญาณวิทยาและความเป็นการเมือง [ยังไม่ข้ามพ้นความคิดเชิงเดี่ยว - ผู้เขียน]

32 Ibid., p. 191.

33 Ibid., p. 192.

34 Ibid., p. 218.

ความสามารถในการพิจารณาคำแห่งที่ ยังคงมีพลังอำนาจอย่างสูง แต่จุดมุ่งหมายที่ดีกว่าในการพิจารณาของโลก นั่นคือความเป็นศาสตร์ (science) [เพิ่มเติมข้อความโดยผู้เขียน]

เฮกแมนมองว่างานของฮาราเวย์สร้างความชอบธรรมทางทฤษฎีให้กับทฤษฎีจิตยีนสตรีนิยม เพราะเน้นย้ำไปที่ตำแหน่งแห่งที่และมุมมองของความรู้ ในขณะที่เดียวกันก็หลีกเลี่ยงความเป็นสารัตถะนิยม (Essentialism) และการสร้างความเบ็ดเสร็จ (totality) ในทางทฤษฎี อีกทั้งเป็นทางออกของคำถามที่ว่าถ้าเรายอมรับว่าไม่มีมุมมองที่ถูกให้อภิสิทธิ์ ทุกมุมมองไม่สมบูรณ์ เราจะนิยามใหม่ของความเป็นศาสตร์อย่างไร ซึ่งเป็นคำถามที่สำคัญในการนิยามพื้นที่ญาณวิทยาใหม่สำหรับสตรีนิยม โดยเฮกแมนเห็นว่าการบูรณาการที่เป็นศูนย์กลางของการทำลายคือการนิยามความเป็นศาสตร์ (science) ที่ปราศจากแนวโน้มที่จะนำไปสู่การสร้างรากฐานที่สมบูรณ์เด็ดขาดเหนือความรู้อื่น ซึ่งในแง่หนึ่งถือเป็น ‘การพิจารณาที่ดีกว่า’ (Better Account) ในการผลิตความรู้ที่เกิดขึ้น³⁵

งานของฮาราเวย์และข้อโต้แย้งของเฮกแมนเป็นผลมาจากความพยายามที่จะประสานทฤษฎีจิตยีนสตรีนิยมเข้ากับแนวคิดหลังสมัยใหม่เพื่อแก้ปัญหาความถกเถียงทางทฤษฎีที่เกิดขึ้น แม้จะมีทิศทางที่เป็นการค้นหาความพอเพียงและชอบธรรมทางทฤษฎี โดยมุ่งตรงไปที่การสร้างความเป็นศาสตร์ในการสร้างทฤษฎีจิตยีนสตรีนิยม แต่ก็ถูกตั้งคำถามในเรื่องการให้ความสำคัญกับความแตกต่างจนลดเลือนคุณลักษณะที่สำคัญของมุมมองที่เป็นอภิสิทธิ์ของทฤษฎีจิตยีนสตรีนิยมที่เป็นคูโบลการมาจากนักสตรีนิยมในอดีต ประเด็นเหล่านี้ได้ถูกนำเสนอในบทความชื่อ “Feminism, Postmodernism, and Gender - Scepticism” ของซูซาน บอร์ดโด ที่ได้ตั้งคำถามและชี้ให้เห็นสภาวะความถกเถียงทางทฤษฎีสตรีนิยมที่เป็นผลมาจากการวิพากษ์ทางทฤษฎีของแนวคิดโพสต์โมเดิร์น ที่ทำให้เกิดการลดทอนความเป็นอภิสิทธิ์ในการให้เพศสภาพ (gender) เป็นแกนกลางในการสร้างทฤษฎีสตรีนิยม โดยในขณะที่อิทธิพลจากแนวคิดโพสต์โมเดิร์นที่สร้างทฤษฎีที่ให้ความสำคัญกับความแตกต่างหลากหลายของผู้หญิง ซึ่งใส่ใจไปที่ความแตกต่างทางชนชั้น เชื้อชาติ เพศสภาพ และมีดีอื่นๆ ของมนุษย์ เพื่อต่อต้านความเป็นตัวตนหนึ่งเดียว แต่ในขณะที่เดียวกันก็ถูกมองว่าเป็นการสร้าง “กลไกอัตโนมัติ” ที่ทำให้ต้องใส่ใจประเด็นความแตกต่างในสังคมทุกครั้งในการวิเคราะห์ และทำให้เกิดการตั้งคำถามว่าความแตกต่างใน “มิติอะไรและอีกเท่าไร” ถึงจะพอเพียงและเหมาะสมต่อการสร้างและการอธิบายทางทฤษฎีที่ให้ความสำคัญกับความแตกต่าง ซึ่งในแง่หนึ่งเหมือนกับว่าเป็นการให้ความสำคัญกับความแตกต่างอย่างไม่มีที่สิ้นสุด และให้ทุกมิตินั้นเป็นความแตกต่างที่เท่าเทียมอย่างไม่มีที่สิ้นสุดด้วยเช่นกัน ดังนั้นเพศสภาพจึงมีฐานะเป็นเพียงส่วนหนึ่งขององค์ประกอบในการวิเคราะห์ความแตกต่างภายในบริบทหนึ่งๆ เช่นเดียวกับความแตกต่างอันอื่นๆ เท่านั้น ที่ไม่ได้คำนึงถึงบริบททางประวัติศาสตร์และเงื่อนไขของการเกิดทฤษฎีนี้ที่ได้สร้างคูโบลการให้กับการวิเคราะห์ของสตรีนิยมในช่วงเวลาที่ผ่านมานี้³⁶

จากข้อสังเกตที่บอร์ดโดให้ไว้นำไปสู่คำถามที่ว่าอะไรที่จะเป็นความจำเพาะพิเศษในการก่อรูปทางทฤษฎีสตรีนิยมในสภาวะเช่นนี้ แม้หลักการนี้จะเป็นมุมมองที่ “ถูกต้อง” บนเชื้อชาติ ชนชั้น และเพศ

35 Susan J. Hekman, *The Future of Differences*, p. 51.

36 Susan Bordo, “Feminism, Postmodernism, and Gender-Scepticism,” p. 139.

สภาพที่เป็นที่ยืนยันความแตกต่าง แต่การให้ความสำคัญกับความแตกต่างหลากหลายภายในแนวคิดโพสต์โมเดิร์นเพื่อต่อต้านความเป็นหนึ่งเดียวในการวิเคราะห์การสถาปนาความจริงที่มีหนึ่งเดียวที่เป็นมรดกตกทอดมาจากกรอบคิดสมัยใหม่ ในทางกลับกันได้สร้าง “ความแตกต่างอย่างไม่มีที่สิ้นสุด” ในทางทฤษฎีให้เกิดขึ้นและที่สำคัญได้กลายเป็นการสร้าง “ความเป็นอภิลิทธิ” ในการวิเคราะห์ให้กับสามแกนหลักของความแตกต่างคือ ชนชั้น เชื้อชาติ และเพศสภาพในทุกๆ บริบททุกสถานที่ด้วยเช่นกัน ดังนั้นแม้โพสต์โมเดิร์นจะปฏิเสธแนวคิดการไม่ให้อภิลิทธิแก่จุดยืนและตำแหน่งแห่งที่ของแนวคิดปฏิฐานนิยม นั่นคือการปฏิเสธจุดยืนและตำแหน่งแห่งที่ในการผลิตความรู้ แต่มันก็ได้ทำให้เกิดปัญหาใหม่ขึ้นมา นั่นคือการทำให้ทุกสิ่งทุกอย่างดำรงอยู่ในทุกที่ หรือที่บอร์โดให้คำจำกัดความกับสิ่งนี้ว่า “ฝันของโพสต์โมเดิร์นเป็นฝันที่จะดำรงอยู่ในทุกๆที่” (A Dream of Being Everywhere)³⁷ โดยเธอได้อุปมาอุปไมยแนวคิดที่เกิดขึ้นกับการแตกกระจายของร่างกาย (body) ดังนั้นการรื้อสร้างทางทฤษฎีที่ให้ความสำคัญกับความแตกต่างของแนวคิดโพสต์โมเดิร์นจึงเป็นการหลบหนีจากตำแหน่งแห่งที่และมีผลต่อการลบล้างตัวตนออกไปและนำไปสู่การบรรยายถึงอัตลักษณ์ที่แตกกระจายอันเป็นผลมาจากความแตกต่างหลากหลาย เธอได้ยกตัวอย่างงานของฮาราเวย์ในการบรรยายความเป็นร่างกายของโพสต์โมเดิร์นที่แตกกระจายผ่านภาพลักษณ์ของไซบ็อกที่กลายเป็นอุปมาอุปไมยสำหรับการถูกถอดออก แยกออก และการประกอบสร้างใหม่ (Disassembled และ Reassembled) ดังนั้นร่างกายของโพสต์โมเดิร์นจึงเป็นการก่อรูปของร่างกายที่ไม่มีความแน่นอนคลุมเครือและเป็นการปรับเปลี่ยนร่างกายอย่างต่อเนื่องข้ามกาลเวลา จากช่วงเวลาหนึ่งสู่ช่วงเวลาหนึ่ง จากที่หนึ่งสู่ที่หนึ่ง เป็นการปรับเปลี่ยนตำแหน่งแห่งที่อย่างต่อเนื่องและมีความสามารถในการเปิดเผย “จุดของมูมมิง” ใหม่อย่างไม่มีที่สิ้นสุดในสิ่งต่างๆ³⁸ บอร์โดโต้แย้งว่าการยกย่องแนวคิดโพสต์โมเดิร์นและแนวคิดหลังโครงสร้างนิยมในแนวคิดสตรีนิยมได้ทำให้เกิดการตั้งคำถามต่อรากฐานความชอบธรรมทางทฤษฎีซึ่งเป็นปัญหาที่ใหญ่และสำคัญสำหรับสตรีนิยม ดังนั้นสิ่งที่บอร์โดนำเสนอจึงเป็นการค้นหาความพอเพียงและชอบธรรมทางทฤษฎีในการสร้างแนวคิดที่ทำทาบรูสนิยม ที่จะทำให้เกิดการคงไว้ซึ่งความจำเพาะพิเศษทางทฤษฎีสตรีนิยมโดยการคำนึงถึงเงื่อนไขทางประวัติศาสตร์และบริบทสังคมที่มีผลต่อการสร้างทฤษฎี ดังนั้น การพัฒนาหนทางใหม่ของสตรีนิยมที่จะสร้าง ‘ความเป็นศาสตร์’ ให้กับการสร้างความรู้ที่มาจากประสบการณ์ผู้หญิงจะต้องตระหนักถึงความจำเพาะทางประวัติศาสตร์และบริบททางสังคมที่จะนำไปสู่การนิยามแนวคิดที่สามารถ “เห็น” โลกจากมูมมิงที่แตกต่างและตระหนักถึงพัฒนาการการสร้างทฤษฎีสตรีนิยมที่ไม่สามารถแยกขาดจากการต่อสู้ทางการเมืองได้ แนวคิดที่เกิดขึ้นจึงให้ความสำคัญกับการปกป้อง “ตำแหน่งแห่งที่ของความรู้” ที่ตระหนักถึงความเป็นไปได้ของการสร้างทฤษฎีที่ชอบธรรม นั่นคือ การวางตำแหน่งแห่งที่ที่จำเพาะในการสร้างความรู้ ในแง่นี้คือการยืนยันถึง “ประสบการณ์ผู้หญิง” ในฐานะของการเป็นจุดเริ่มต้นของการสร้างญาณวิทยาสตรีนิยม ด้วยเหตุนี้กระบวนการสร้างความรู้ในแนวสตรีนิยมจึงเป็นทั้งกระบวนการเปิดโปงและประกอบสร้างความรู้ไปพร้อมๆ กัน นั่นคือ เป็นการเปิดโปงอำนาจที่กดทับและขณะเดียวกันก็ตอบโต้กลับด้วยการสร้างและ

37 Ibid., p. 143

38 Ibid., p. 144.

สถาปนาสิ่งที่ถูกกดทับซ่อนเร้นเหล่านั้นให้กลายเป็น ‘วัตถุดิบ’ ของความรู้และเป็น ‘องค์ประกอบ’ ของความรู้ที่ถูกผลิตขึ้น เพื่อนำไปสู่การสร้างแนวทางที่นำไปสู่ญาณวิทยาที่เหมาะสมต่อการสร้างความรู้ที่มาจากประสบการณ์ผู้หญิง •

รายการอ้างอิง

- Alcoff, Linda, and Elizabeth Potter, eds. *Feminist Epistemologies*. New York: Routledge, 1993.
- Bordo, Susan. “Feminism, Postmodernism, and Gender-Scepticism.” In *Feminism/Postmodernism*, edited by Linda J. Nicholson, pp. 133-156. New York: Routledge, 1990.
- Code, Lorraine. *What Can She Know?* Ithaca, New York: Cornell University Press, 1991.
- Cudd, Ann E., and Robin O. Andreasen. *Feminist Theory: A Philosophical Anthology*. Malden, MA: Blackwell, 2005.
- Harding, Sandra. *Feminism Methodology*. Milton Keynes: Open University Press, 1987.
- _____. *Whose Science? Whose Knowledge?* Ithaca, New York: Cornell University Press, 1991.
- Harding, Sandra, ed., *Feminist Standpoint Theory Reader*. New York: Routledge, 2003.
- Hekman, Susan J. *The Future of Differences*. Cambridge: Polity Press, 1999.
- Hennessy, Rosemary. “Women’s Live/Feminist Knowledge: Feminist Standpoint as Ideology Critique.” *Hypatia* 8, no. 1 (Winter 1993): pp. 14-31.
- Hughes, Christina. *Key Concepts in Feminist Theory and Research*. London: Sage Publications, 2002.
- Lennon, Kathleen, and Margaret Whitford, eds. *Knowing the Difference: Feminist Perspective in Epistemology*. London: Routledge, 1994.
- Letherby, Gayle. *Feminist Research in Theory and Practice*. Buckingham: Open University Press, 2003.
- Maynard, Mary, and June Purvis, eds. *Researching Women’s Lives from a Feminist Perspective*. London: Taylor & Francis, 1994.
- Narayan, Uma. “The Project of Feminist Epistemology: Perspectives from a Nonwestern Feminist.” In *Feminist Standpoint Theory Reader*, edited by Sandra Harding, pp. 213-224. New York: Routledge, 2003.
- Nicholson, Linda J., ed. *Feminism/Postmodernism*. New York: Routledge, 1990.
- Schott, Robin May. *Discovering Feminist Philosophy: Knowledge, Ethics, Politics*. New York: Rowman & Littlefield, 2003.
- Solberg, Mary M. *Compelling Knowledge*. New York: State University of New York Press, 1997.

